

Сравнителен анализ на неокейнсианския, монетарния и неокласическия икономикс.

1. Основни черти на неокейнсианския и неокласическия икономикс.

Неокейнсианската икономическа теория включва такива актуални въпроси като икономическия растеж, държавните финанси и тяхното въздействие на хода на обществено-икономическия процес. Модификацията и прерастването на икономическата теория на Кейнс в т. н. неокейнсианско направление в икономическата наука протича в две направления:

- Икономико-теоретичната научна система на Кейнс се разширява чрез включването в нея на допълнителни аспекти, необходими за изследването на държавно-монополистическия процес на общественото възпроизводство. Тук може да се отнесе, например разширяването на научната система на Кейнс с вземането под внимание на икономическата динамика, разширяването на концепцията за мултипликатора с вземането под внимание на принципа на акселерацията, разработването на мултипликатора на държавните разходи и външната търговия.

- Редица кейнсиански постановки или не получиха разпространение или се използват днес в един модифициран вид. Така например, провъзгласеният от Кейнс тезис за стагнация, съгласно който капиталистическата икономическа система е загубила своите жизнено сили, днес няма привърженици. Самите монополистически групировки са заинтересовани от това, в хората да има едно силно развито чувство в утрешния ден.

Триумфът на кейнсианството в неговия ортодоксален вид бяха 50-те и 60-те години на 20 век, когато липсата на дълбоки кризи близо десетилетия бе преписвана на държавно-монополистическото регулиране на икономиката. Но структурните кризи в световната икономика през 70-те години и особено тази от 1974-1975 г. опровергаха кейнсианските рецепти за безкризно развитие. Неподаващата се на контрол инфлация, приемаща често хронически необратим характер, доведе до обръкване в редиците на изтъкнатите икономисти по въпроса за това как да се решат настъпилите затруднения в икономика-та.

В тези кризисни условия и в търсенето на една нова подходяща икономическа теория и практика се засилиха критиките към ортодоксалното кейнсианство, както от страна на представителите на неокласическата школа, така и от страна на привържениците на теорията на Дж. М. Кейнс. Неокейнсианците, като критикуват ортодоксалното кейнсианство свързват икономическата неустойчивост, цикличният характер на икономическия растеж с финансовата нестабилност на капиталистическата икономика. Американският икономист Х. Мински твърди, че финансовите кризи водят след себе си икономическите, опитите да се смекчат тези кризи чрез традиционните регулативни мерки водят само до една хроническа инфлация в обществото.

Неокейнсианците атакуват привържениците на ортодоксалното кейнсианство в няколко техни направления като:

- опростеното разглеждане на икономиката, изпитваща или безработица или инфлация и тяхното преодоляване чрез мерките на бюджетната и кредитната политика;
- използването в моделите им на величини в реално измерение при напълно абстрахиране от изменението на цените;
- пренебрегването от тяхна страна на категорията „единица работна заплата“, чрез която Кейнс е измервал икономическите величини;
- пренебрегването на факторите на неопределеността, неувереността, риска, несъвършенството на информацията като определящи инвестициите в обществото;
- абстрахирането им от паричния фактор и проблемите на разпределението, а оттук и в разкъсването на връзката между макро и микроикономическия анализ.

Течението за преразглеждане на кейнсианската икономическа теория намерява идейна подкрепа в лицето на представителите на кембриджката школа, представена от Джоан Робинсън, Н. Калдор и др. Това течение е познато като ляво кейнсианство.

Още от самото си начало, то се намира под известно влияние на марксизма. В края на 40-те години и началото на 50-те години, Дж. Робинсън даже изказва еретичната мисъл за „съединяване“ на марксовия анализ с инструментариума, разработен от ортодоксалната политическа икономия. Така че, в условията на кризата от 70-те години на нашия век, двата идейни потока - на американското неотордоксално кейнсианство и неговия кеймбриджки ляв вариант, се съединиха в ново направление на икономическата мисъл наречено „неокейнсианство“. То си поставя за цел да обнови икономическата теория и практика в условията на държавно-монополистическото регулиране.

Влияние върху оформянето на неокейнсианската теория имат и идеите на привържениците на институционалното направление в икономическата наука, насочени срещу неокласическата школа, които предлагат нова методология за анализ на икономическите процеси и явления, включваща и отчитаща съществуването на социално-икономическите институти.

В неокейнсианската икономическа теория и практика могат да се очертаят следните твърде характерни моменти и особености:

- Остра критика и отричане на основните положения на неокласическата школа и най-вече на теорията за „пределната про-изводителност" и „пределната полезност".
- Възраждане на класическата политическа икономия във формата на неорикардизъм и преосмисляне на редица важни категории като стойност, капитал, печалба, разпределение и т. н.
- Откъсване от ортодоксалното кейнсианство и преоценка на теорията на Дж. М. Кейнс.
- Разширяване на икономическия анализ чрез въвеждането в него на социално-икономически институти взети от реалната икономическа действителност.
- Признаването на някои теоретични заслуги на К. Маркс и опити за тяхното прилагане при изследването на възпроизводствения процес.

Неокласическата теория за разпределението на националния доход е подложена на остра критика от неокейнсианската теория, като през 60-те и 70-те години на миналия век тя добива мащаби на „антимаргинална революция". Независимо от това, че тази критика срещу тях започва още през 30-те години на 20 век (най-вече по посока на господството на свободната конкуренция и оптимизиращата роля на пазарния механизъм) т. нар. „кейнсианска революция" с макроикономическия си подход не засегна фундаменталните позиции на неокласическата теория в политическата икономия. Тя запази своите позиции най-вече като теория за стойността, като теория за образуването на цените от производствените фактори като труд и капитал и като теория за функционалното разпределение на националния доход между труда и капитала.

Първоначален откривател на тази теория се смята Мизес. Първата му голяма публикация е [Теория на парите и кредита](#) (1912). Мизес за пръв път подробно

аргументира тезата, че паричната инфлация преразпределя богатство от спестителите и работещите към банките и правителството. Но Мизес показва и как паричната инфлация създава грешни стимули за участниците на пазара, следствие от което са бизнес циклите в икономиката. В противовес на мнозина, той обяснява как паричната политика на правителства всъщност създава рецесии, а не ги преодолява. Още в началото на 20-те години той предсказва Голямата депресия от 1929 г. Но Първата световна война носи нова интелектуална атмосфера. Войната слага край на златния стандарт и свободата на пазара. Като главен икономически съветник на Търговската палата, Мизес успява с усилията си да предотврати хиперинфлацията, която след войната поражда победена страна – Германия. Мизес се противопоставя на набиращата подкрепа идея за създаване на планово стопанство без свободен пазар и частна собственост. В [Социализмът](#) (1922) той доказва невъзможността за ефективно разпределение на ресурсите без частна собственост върху средствата за производство. Първата социалистическа държава в света още не е завършила колективизацията, когато Мизес предсказва колапса на плановете икономика. Когато хората се приемат за неодушевени предмети, тогава икономиката започва да прилича на физика. Мизес оспорва пренасянето на методологията на естествените науки към изследването на обществените отношения. Той ясно определя икономиката като наука за човешкото действие на индивиди със собствена свободна воля. Всичко това той обобщава в може би най-известния си труд – [Човешкото действие](#) (1949).

Привържениците на неокласицизма бяха атакувани и критикувани от неокейнсианската теория най-вече в следните два пункта на тяхната икономическа теория:

- Липсата на свободната конкуренция.
- Отразената дейност на монополите, профсъюзите и държава-та в теоретичните им разработки.

Според неокласиците, доходите от производствените фактори и тяхното разпределение и тяхното разпределение могат да се изведат от условията на тяхното прилагане и съществуващата производителност на труда, докато според неокейнсианската теория, прилагането на производствените фактори и тяхното измерване се намират под влияние на съществуващите в икономиката отношения на разпределение.

В центъра на неокейнсианската критика на първо положение стои въпросът за физическото измерване на капитала.

Според неокласиците, той може да се изведе от разпределението, а според неокейнсианците това при никакви обстоятелства не може да стане. Неокласиците го измерват като капитализиран доход, като изхождат от процента върху капиталовите активи, но това предполага печалбата да е предварително известна.

Основен момент в неокейнсианската теория е, че стойността на капитала няма смисъл извън разпределението на чистия продукт между печалбата и работната заплата.

По отношение на втората постановка за еднозначната зависимост между производствените фактори и техните доходи, трябва да се отбележи, че неокласиците стигат до следния извод - на всяко равнище на капиталовъоръженост съответства определена норма на печалбата. При максимизация на печалбата, начина на производството ще се определи от съ-отношението между печалба и работна заплата. Неокейнсианската теория доказва, че неокласическата постановка е възможна само, ако капиталът е еднородна, хомогенна маса, т. е., че целият капитал се състои от активи с еднакъв период на обръщение, с еднакви срокове на въвеждане, с еднаква ефективност.

Твърди се още, че не може да се установи определено отношение между капитал и въоръжеността и съотношението печалба - работна заплата, тъй като то зависи преди всичко от технологията на производството.

Според него, понижението на нормата на печалбата може да доведе както до преминаване към по-капиталоемък метод за производство, така и към по-некапиталоемък. В политическата икономия това е известно като т. нар. „ефект на превключването на технологиите“.

Основните идеи, лежащи в основата на неокейнсианската теория за растежа и разпределението са две:

- Темповете на растежа зависят от разпределението на националния доход.

- Разпределението на националния доход е функция на темпо-вете на натрупване на капитала. Темповете на натрупване определят нормата на печалба и дела ѝ в националния доход, а делът и обемът на работната заплата се определят като остатъчни величини.

При неокейнсианците се наблюдава една еволюция при определянето на решаващия фактор на разпределението; в началото това е капиталът, а по-късно профсъюзите и монополистическия капитал.

За разлика от неокласическата теория тук няма категории на „пределния продукт“, определящи печалбата и работната заплата.

В неокейнсианските модели, разпределението се свързва с интензивността на натрупването и склонността към спестяване. Така например моделът за икономическия растеж има за изходна база разбирането, че в условията на равновесие, предполагаемите инвестиции трябва да са равни на предполагаемите спестявания.

Всяко изменение на инвестициите по отношение на спестяванията привеждат в действие механизма на преразпределение на дохода, който приспособява спестяванията към новото равнище на инвестициите.

Теоретиците на „икономическия растеж“ Е. Домар и Р. Харод за разлика от Кейнс (който търсеше начини и средства за преодоляването на голямата безработица по негово време), се опитват да намерят пътища и средства за осигуряването на трайни темпове на икономически растеж на капиталистическата икономика. Те въведоха много формули, с помощта на които се стремят да обхванат процеса на възпроизводство и да определят норми на устойчив темп на растежа.

2. Същност на монетаризма

За отправна точка в историята на развитието на монетаризма, се смята трудът на Фридман “Изследвания в областта на количествената теория за парите”.

За Фридман, номиналното количество пари е “броят долари”, а реалното- “количеството стоки и услуги, което може да се закупи с номиналното”. В своите разсъждения авторът приема дохода (и по-точно запасът от налични пари) за изразител на това количество. Хората са тези, които определят реалното количество пари, чрез своето търсене. Два фактора влияят върху решението им колко пари в брой да имат – “ полезността на запасите от налични пари” и “ цената от владееенето на запаси от налични пари”.

Според Фридман, същността на първият фактор се изразява в това, че запасите от налични пари служат като средство за отделяне на актовете на покупката и продажбата. Това е “ основната съзидателна функция на парите”. От друга страна, човекът иска да се подсигури в случай на непредвидени обстоятелства в бъдещето.

По- нататък Фридман отново се връща към водещият въпрос: какво определя колко може да се закупи със зелената петдоларова банкнота?

Този път насочва анализа си към предлагането и търсенето. Както вече беше споменато, запасите от пари в брой са полезни и предпочитани от отделния индивид , за да може той да преодолее евентуални затруднения в бъдещето, свързани с несъответствието между приходи и разходи.

Фридман доразвива количествената теория за парите, която може да се обобщи в уравнението на Ървинг Фишер:

$$M.V=P.T ,$$

където:

M е номиналното количество пари;

V е скоростта на обръщението (колко пъти средно се използва един долар за покупка в определен период от време)

P е средна цена или индекс на средната цена за закупените стоки и услуги;

T означава сделките, т.е. общото количество закупени стоки и услуги.

По-късно T е заменено с Y - реалния доход или реалния брутен национален продукт.

Според Фридман, това равенство изразява двустранното счетоводно записване. По – важното заключение, което той прави е, че чрез уравнението ефективно може да се анализира ефекта на измененията в обстоятелствата. То има “основополагаща роля в монетарната теория”.

Фридман продължава с въпроса за изменението на количеството пари. Основен източник (а и единствен след 1971 г.) на тези изменения са действията на държавата. В труда си, Фридман очертава основните си изводи. Накратко те са :

- Съществува връзка между темпа на нарастване на количеството пари и темпа на нарастване на номиналния доход.
- В краткосрочен план тази връзка е по неясна, тъй като нарастването в дохода се определя от нарастването на количеството пари в един по- ранен период от време.
- Това “забавяне” варира в различни граници, като за повечето западни страни се определя на шест – девет месеца.
- Нарастванията в номиналния доход и на паричната маса не са равни и дори доста се различават.
- Темпът на ръста в номиналния доход почти не влияе върху цените, а въздействието му е изключително върху продукцията.

Фридман стига до извода, че "измененията в паричната маса са...последница, но и самостоятелен източник на изменения в паричния доход и цените. Това е взаимодействие, като парите съвсем очевидно са старшият партньор в по-дългосрочната динамика и в по-големите циклични изменения и по-скоро равноправен партньор на паричния доход и цените в краткосрочните и по-плавните промени.

За разлика от Фридман, Хайек има по различно виждане за парите. Първо, в търсене на правило, което позволява на движението на цените да отрази най-добре предпочитанията и избора на индивидите, Хайек преминава от крайна критика на опитите за стабилизация на общото ценово равнище (това се вижда най-ясно в ранните му разработки от края на 20-те и началото на 30-те години) до открито придържане към такъв тип стабилизация през 80-те години. В началото на своя творчески път той предлага фиксиране на паричната маса (M), защото според него всяко нейното движение създава винаги диспропорции в стопанството. Постепенно Хайек си дава сметка за нестабилността на търсенето на пари, както и на скоростта на парите, което го кара да предложи ново правило, фактически обхващащо целия паричен пазар (стабилизация на M). Към края на кариерата си той прави последната стъпка ... "назад", като предлага стабилизиране на ценовото равнище чрез стоково покритие на парите. Директният контрол на движението на M или пък на MV е отхвърлен. Според White тази противоречива еволюция е трудно обяснима. Второ, от скептик за функционирането на частните конкурентни пари (в определен момент той се колебае дали не е нужно създаването на световна или поне регионални банки) Хайек става активен пропагандатор на свободните пари (особено след публикуването на "Денационализация на парите" през 1977/1978 г.). В рамките на тази система се предполага, че оптималното количество пари ще бъде резултат от самата система на конкуренция на частни пари. С други думи, динамиката в количеството пари ще отразява бързо промените в тяхното търсене. Колебанията на Хайек по отношение на парите са резултат от неговото усещане, че те са, както той се изразява, "слабото, хлабавото звено" (loose joint) на саморегулиращия се пазарен ред. Не случайно авторът постоянно напомня, че експериментирането в сферата на парите е било ограничавано от самото начало от страна на държавата. Това е превърнало парите в "деформиран отрок, който е страдал, защото е трябвало да премине през ограничени канали". Липсата на експериментиране и иновации е основната причина, която ни ограничава при теоретичното спекулиране за възможните потенциални траектории на паричните режими, или за това какво би станало с паричния ред, ако не се беше намесвала държавата.

Институционалното предложение за стабилизиране на ценовото равнище е своеобразно пресичане на две идеи, а именно: за покритието на парите със стокова кошница и за конкурентна емисия и селекция на пари.

Според Хайек, конкуренцията на парите (във всичките им форми) е необходимото условие за доброто функциониране на предложената система.